

Калініченко Д. Ю.
кандидат технічних наук, здобувач
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-337-1-16>

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Земельні ресурси є територіальним базисом концентрації окремих складових природного багатства країни, виступаючи у той же час невід'ємною його складовою. У сільському та лісовому господарстві земля виступає основним засобом виробництва, який забезпечує приріст біологічних ресурсів та продукування екосистемних послуг, зокрема корисних властивостей лісів.

У сільському та лісовому господарстві земля виступає основним засобом виробництва, який забезпечує приріст біологічних ресурсів та продукування екосистемних послуг, зокрема корисних властивостей лісів.

У зв'язку з поглибленням децентралізації влади та завершенням формування мережі укрупнених територіальних громад ключовою ланкою системи земельного оподаткування виступає вирішення проблеми удосконалення системи нарахування та адміністрування плати за землю як вагомої детермінанти зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад базового рівня.

Обравши вектор ринкової економіки, що зумовило глибокі інституціональні перетворення у вітчизняній природоохоронній архітектоніці, Україна намагається максимальною мірою імплементувати кращі світові практики природоохоронної діяльності. Однією з найбільш характерних проблем активізації природоохоронної діяльності у різноманітних сегментах національного господарства є формування надійних джерел фінансово-інвестиційного забезпечення заходів з розширеного відтворення та господарського освоєння складових природного багатства країни. Базовою складовою природного багатства України виступають земельні ресурси і як територіальний базис життєдіяльності населення і функціонування господарського комплексу, і як основний засіб виробництва в окремих ланках природно-ресурсного сектора та джерело продукування екосистемних послуг.

Формування фондів фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення природно-ресурсного потенціалу і охорони довкілля, можна

стверджувати, що ключовою ланкою заходів по фінансуванню відтворення, відновлення та охорони земельно-ресурсного потенціалу виступає створення спеціальних бюджетних фондів за рахунок акумуляції в цих фондах частини складових плати за землю (земельного податку та орендної плати за землю), котрі надходять до місцевих бюджетів. З огляду на це, результативність формування таких фондів напряму залежить від обсягів надходжень земельного податку та орендної плати за землю до місцевих бюджетів України. Прикметною рисою надходжень земельного податку та орендної плати за землю до місцевих бюджетів України у 2007–2021 роках є те, що в цілому в їх динаміці спостерігається висхідна тенденція, яка зумовлена в основному перманентними інфляційно-девальваційними процесами в національній економіці, що вимагало регулярної індексації ставок земельних податків і відповідно ставок орендної плати за землю і у підсумку призвело до зростання надходжень загальних сум названих фінансових інструментів до бюджетів територіальних громад.

Якщо у 2007 році сума надходжень земельного податку до місцевих бюджетів складала 1718,4 млн грн, у 2010 році – 3051,3 млн грн, у 2013 році – 3366,1 млн грн, у 2016 році – 8093,3 млн грн, у 2019 році – 13349,6 млн грн, то у 2021 році – 13 843,6 млн грн. Тобто у 2021 році порівняно з 2007 роком сума сплати земельного податку до місцевих бюджетів України зросла у 8 разів, порівняно з 2013 роком – у 4 рази. У динаміці надходжень орендної плати за землю до місцевих бюджетів у 2007-2021 роках також в цілому спостерігався висхідний тренд. Зокрема, у 2021 році порівняно з 2007 роком сума сплаченої орендної плати за землю до місцевих бюджетів України виросла майже у 10 разів, порівняно з 2013 роком – у 2,7 рази.

Земельна дерегуляція, що відбулася у 2021 році в Україні, і супроводжувалася масовою передачею земель сільськогосподарського призначення у власність територіальних громад створила додаткові можливості для місцевого самоврядування розширити податкову базу наповнення місцевих бюджетів за умови передачі комунальних земельно-ресурсних активів у тимчасове користування суб'єктам підприємницької діяльності.

Виходячи із загальновизнаних лекал формування спеціальних фондів природоохоронного спрямування, можна стверджувати, що такого роду фонди мають формуватися за рахунок акумуляції в них частини земельного податку та орендної плати за землю. Кошти таких фондів доцільно використовувати для прямої підтримки землекористувачів та землевласників (прямі фінансові виплати), котрі реалізують проекти реінжинірингу порушених та деградованих земель, а також для непрямої підтримки – компенсація банкам різниці відсотків, на яку фінансово-банківські установи знижують процентні ставки

надання кредитних ресурсів суб'єктам земельних відносин, котрі реалізують природоохоронні проекти в частині відтворення земельно-ресурсного потенціалу. Одним з пріоритетних напрямів використання коштів фондів фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення, відновлення та охорони земель має стати фінансування процесів екологічного реінжинірингу земель зони бойових дій, зокрема територій, котрі тимчасово перебували під окупацією ворожих військ. Пошкодження різних категорій земель внаслідок використання різноманітних видів вогневого впливу, руйнації об'єктів виробничої і невиробничої інфраструктури та об'єктів житлової нерухомості, витоку забруднюючих речовин потребує їх екологічного реінжинірингу для того, щоб зробити їх придатними для використання у продуктивному господарському обігу.

Також формування спеціальних фондів фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення, відновлення та охорони комунальних земельно-ресурсних активів підвищує ймовірність отримання природоохоронних субвенцій з державного бюджету України.

Водночас збільшення обсягів фінансування відтворення й охорони земельних ресурсів значною мірою залежить від імплементації досвіду передових країн світу та усунення наявних інституціональних пасток у фіскальному регулюванні й фінансово-кредитному забезпеченні землекористування. Такі інституціональні пастки будуть ліквідовані за рахунок: подолання асиметричності надходження інформації до різних категорій землекористувачів; усунення інституціональних обмежень щодо перерозподілу земельних активів, насамперед земель сільськогосподарського призначення; уведення прямих фіскальних регуляторів стосовно використання всіх категорій земель.

Розширене відтворення, відновлення та охорона земельно-ресурсного потенціалу вимагає застосування комплексу природоохоронних заходів, що у свою чергу потребує формування надійних джерел фінансово-інвестиційного забезпечення. Ключовою складовою сучасної системи фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності у сфері землекористування виступають кошти публічних бюджетів. Найвищого рівня результативності публічне фінансування природоохоронних заходів щодо відтворення, відновлення та охорони земельно-ресурсного потенціалу набуває за умови функціонування спеціальних бюджетних фондів, формування котрих має відбуватися за рахунок концентрації частини надходжень плати за землю. В умовах поглиблення земельної дерегуляції, коли значні площі сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів були передані у комунальну власність, сформувалися додаткові умови для нарощення надходжень плати за землю, в першу чергу за рахунок зростання надходжень орендної плати

за землю, до місцевих бюджетів, що створює додатковий ресурс для формування спеціальних бюджетних фондів для збереження та примноження земельноресурсного потенціалу. З огляду на те, що згідно базових нормативно-правових засад поглиблення децентралізації влади за обласним рівнем закріплюється реалізація регіональної екологічної політики, фонди фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення, відновлення та охорони земель повинні формуватися у складі обласних бюджетів як спеціальні фонди.

Список використаних джерел:

1. Голян В. А., Лучечко Ю. М. Інвестиційна діяльність в Україні: інституціональне середовище та секторальні виклики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 5–10.
2. Голян В., Мединська Н. Економічне стимулювання екологобезпечного землекористування як складова економічного механізму природокористування. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-33>
3. Мединська Н. В. Економічний механізм природокористування в умовах сучасних викликів: принципи та інституціоналізація. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-27>
4. Мединська Н. В. Економічний механізм природокористування в умовах децентралізації: сутнісна характеристика, типи, ієрархія. *Економіка та держава*. 2022. Вип. 2. С. 97–102.
5. Мединська Н. В., Гунько Л. А., Куценко О. О., Мороз Ю. О., Замлинський С. С. Децентралізована модель фінансового забезпечення системи економічного стимулювання екологобезпечного землекористування в умовах воєнного часу: пріоритети та особливості формування. *Агросвіт*. 2023. № 16. С. 48–55.
6. Міщенко В. Природно-ресурсна рента і рентна політика в Україні. *Економіка України*. 2003. № 12. С. 4–14.
7. Податковий кодекс України. Документ 2755-VI. Редакція від 03.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>